

Struktura pedagogiky a vztah k jiným vědám

Struktura pedagogiky

- nárůst poznatků a vzrůstající důraz na kvalitu vzdělávání způsobil nutnost rozdělení pedagogiky na řadu nových oborů (subdisciplín)
- rozlišujeme tři hlediska struktury pedagogiky:
  - *vývojové hledisko* – jak se pojetí pedagogiky vyvíjelo v kontextu světovém i národním
  - *srovnávací hledisko* – jaké jsou rozdíly mezi pedagogickými koncepcemi v různých ekonomických, sociálně-politických a kulturních podmínkách
  - *diferenciační hledisko* – čím se liší výchova jedinců bez postižení od výchovy jedinců s postižením
- názory na strukturu nejsou jednotné, existuje několik druhů dělení pedagogiky

Dělení na základní a hraniční disciplíny (obecné) - Průcha

- pedagogika zahrnuje zvláště základní disciplíny a disciplíny hraniční
- **základní disciplíny**
  - *obecná pedagogika* – systematizace výchovných problémů a poznatků, formulování cílů výchovy, stanovení základních pedagogických kategorií a tvorba systému pedagogických pojmů, vyvození obecně platných pedagogických norem
  - *dějiny pedagogiky* – historický vývoj pojetí výchovy, vývoj pedagogických idejí, vývoj pedagogických principů, typů škol, studie o myslitelích, děleny na všeobecné dějiny výchovy, národní dějiny výchovy a dějiny školství
  - *didaktika* – teorie vzdělávání a vyučování řešící problémy efektivitu vyučovacího procesu; zabývá se edukačními procesy; rozlišujeme obecnou didaktiku (obecné cíle, obsah, metody, organizační formy) a speciální didaktiky (aplikují a specifikují zákonitosti na daný obor; předmětové didaktiky, oborové didaktiky a didaktiky druhů a stupňů škol)
  - *filosofie výchovy* – výchova ve vztahu k podstatě člověka a společnosti, etické otázky výchovy, stanoviska k lidskému životu a světu hodnot, komplexní nazírání na svět výchovy, metodologické otázky zkoumání výchovných jevů
  - *teorie výchovy* – filosofická disciplína nebo empiricky založená teorie, teorie jednotlivých složek výchovy, jazykové, vědecké, pracovní a technické, mravní, estetické a tělesné; zkoumá a objasňuje výchovné jevy a děje v užším slova smyslu (cílevědomé ovlivňování potřeb, zájmů)
  - *metodologie pedagogiky* – teorie metod, které se uplatňují v pedagogickém zkoumání, případně v samotném výchovně-vzdělávacím procesu
  - *speciální pedagogika* – zabývá se výchovou a vzděláváním jedinců postižených různými tělesnými, duševními a smyslovými vadami a poruchami chování; člení se na dílčí subdisciplíny:
    - etopedie – výchova a vzdělávání obtížně vychovatelných jedinců
    - psychopedie – výchova a vzdělávání jedinců s rozumovými nedostatky
    - somatopedie – výchova a vzdělávání jedinců s tělesnými vadami
    - oftalmopedie – výchova a vzdělávání jedinců s vadami a poruchami zraku
    - logopedie – výchova a vzdělávání jedinců s vadami a poruchami řeči
    - surdopedie – výchova a vzdělávání jedinců s poruchami sluchu
- jako součást se uvádí i specifické vývojové poruchy učení (dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dysmuzie, dyspinxie, dyspraxie)
- *sociální pedagogika* – zkoumá výchovu jako společensko-historický jev související se společenským významem výchovy i odlišnostmi při výchově sociálních skupin; zkoumá vliv sociálních podmínek na rozvoj člověka

Seminář k úvodu do pedagogiky a základům pedagogického myšlení

- *pedagogická diagnostika* – zjišťování, charakterizování a hodnocení úrovně rozvoje určitého žáka (žáků); diagnóza je prováděna hodnocením (evaluace) za pomoci měření školního výkonu (didaktické testy)
- *pedagogická prognostika* – prognózuje vývoj školství a vzdělávání, hledá optimální řešení; vytváří modely a strategie budoucího rozvoje vzdělávacích soustav, vzdělávacích procesů
- *teorie řízení školství (školský management)* – zabývá se problematikou plánovací, organizační a kontrolní činnosti institucí tvořících vzdělávací systém
- **hraniční disciplíny**
  - *pedagogická psychologie* – psychologické základy výchovy, psychologický obor přijímající podněty od psychologických i nepsychologických disciplín, které integruje, rekonstruuje a využívá v pedagogické praxi
  - *sociologie výchovy* – výchovné jevy z aspektu sociální podmíněnosti (sociální determinace pro úroveň výchovy rozhodující)
  - *ekonomie vzdělávání* – jak se vzájemně ovlivňují ekonomické a pedagogické procesy

Dělení dle konstituovanosti (ustálenosti) - Průcha

- *konstituované vědy* → nechybí vědecké časopisy, jsou obory výuky na VŠ, organizovány ve vědeckých společnostech
- *vyhovující* → obecná pedagogika, dějiny pedagogiky a školství, srovnávací pedagogika, filosofie výchovy, teorie výchovy, sociologie výchovy, pedagogická antropologie, ekonomie vzdělávání, pedagogická psychologie, speciální pedagogika, sociální pedagogika, pedagogika volného času, andragogika, obecná didaktika, oborové didaktiky, technologie vzdělávání, pedagogická evaluace, pedagogická diagnostika, pedeutologie, teorie řízení školství, vzdělávací politika, pedagogická prognostika

Dělení podle dílčích disciplín (z hlediska jiných potřeb) - Kraus

- *podle objektu (vertikální přístup)* – preprimární teorie výchovy, předškolní pedagogika, školní pedagogika, středoškolská pedagogika, vysokoškolská pedagogika
- *podle účelu výchovného úsilí (horizontální hledisko)* – pedagogika rodinné výchovy, vojenská výchova, podniková výchova, pedagogika masmédií, andragogika

Dělení dle integrujícího hlediska – Svobodová, Šmahelová

- *základní* – obecná pedagogiky, dějiny pedagogiky, teorie výchovy, obecná didaktika, srovnávací pedagogika, metodologie, andragogika
- *hraniční* – sociální pedagogiky, ekonomie výchovy a vzdělávání, teorie řízení školství, filozofie výchovy
- *aplikované:*
  - *školní* – předškolní pedagogiky, pedagogika ZŠ, středoškolská pedagogika, vysokoškolská pedagogika
  - *mimoškolní* – pedagogika dětských a mládežnických organizací, pedagogika volného času, vojenská pedagogika, zdravotnická pedagogika

Dělení dle obsahové náplně – Jůva

- *podle obsahu zkoumání* - obecná pedagogika, srovnávací pedagogika, dějiny pedagogiky a školství, teorie výchovy, obecná didaktika, oborové didaktiky, pedagogická diagnostika, pedagogická evaluace, pedagogická prognostika, teorie řízení škol a školství, technologie vzdělávání.
- *podle věku* - předškolní pedagogika, školní pedagogika, vysokoškolská pedagogika, andragogika, gerontagogika

Seminář k úvodu do pedagogiky a základům pedagogického myšlení

- *podle fází společenského vývoje* – antická pedagogika, křesťanská pedagogika, renesanční pedagogika, reformní pedagogika, pragmatická pedagogika, moderní a postmoderní pedagogika
- *speciálně pedagogické vědy* - psychopedie, somatopedie, surdopedie, logopedie, oftalmopedie, etopedie
- *podle oblastí aplikace* – rodinná pedagogika, sociální pedagogika, profesní pedagogika, inženýrská pedagogika, vojenská pedagogika, pedagogika volného času, výchova v nápravných zařízeních, výchova v organizacích dětí a mládeže, alternativní pedagogika

Vztah pedagogiky k jiným vědám

- vědní obory neexistují izolovaně, vzájemně spolu souvisí, doplňují se
- vývoj vědy a rozšiřování poznatků vede k diferenciaci, vzniku dílčích disciplín zabývajících se konkrétními problémy vyčleněnými z okruhu dané problematiky
- pro postižení vztahů typologie dle pojetí pedagogiky jako vědy - Stojan
  - společenské (společenské vědy)
  - o člověku (fyzické a psychické stránky)
  - mechanismus výchovy, nástroje procesu výchovy a vzdělávání
  - proces vzdělávání vzhledem k specifikům jednotlivých vědních oborů
- vztah k jednotlivým disciplínám:
  - *filosofie* – poskytuje pedagogice vědeckou orientaci chápání vývoje výchovných procesů, výklad výchovných jevů, vysvětlení vývoje a vzniku pedagogických idejí, obecnou metodu definování pedagogických faktů a základní výzkumný instrumentář, hraniční disciplína je filosofie výchovy
  - *psychologie* – oko výchovy umožňující pedagogice rozvoj psychických procesů a vlastností člověka; při koncipování výchovných systémů využití psychologických zvláštností jednotlivých období výchovy jedince (poskytuje poznatky o vývojových stádiích psychiky a věkových zvláštnostech jednotlivých věkových skupin); při výchově defektních jedinců (patopsychologie); hraničními disciplínami jsou pedagogická psychologie, psychologie učení, školní psychologie ad.
  - *sociologie* – pomáhá porozumět společenským vlivům výchovných procesů a jevů ve vztahu ke zvláštnosti jednotlivých sociálních prostředí, ve kterých dochází k výchově, i faktorům působícím na jedince; hraniční disciplína filosofie výchovy; hraniční disciplína je sociální pedagogika
  - *dějiny* – úzká spolupráce z hlediska dějin pedagogiky dělí se na dílčí dobové etapy pedagogiky, např. pedagogika období renesance atd.; pomáhá vysvětlovat výchovné jevy v historických souvislostech
  - *vědy humanitní* – etika, estetika, logika, právní vědy, lingvistika → vytýčení cílů mravní výchovy; využití v oblasti estetické výchovy; využití při správném vyjadřování a formulování myšlenek; využití v oblasti poznatků důležitých pro stanovování cílů, obsahu a metod mravní, právní a politické výchovy
  - *vědy přírodní a lékařské* – biologie, anatomie, fyziologie, hygiena, chemie → optimální koncepce výchovné činnosti s přiměřeným zatížením fyzické i psychické stránky vychovávaného jedince
  - *vědy technické, technologické, ekonomické, vědy o řízení* – matematika, technologie, nauka o strojích, elektronika, ekonomika, kybernetika, teorie řízení, teorie her, teorie systému, vědecká technologie, logika, statistika; hraniční disciplínou např. pedagogická ekonomie
- není vědy, která by po stránce pedagogické teorie či praxe neměla s pedagogikou alespoň něco společného, ať už jde o vědy přírodní, společenské, technické, vědy o umění

- Literatura:** GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. *Obecná pedagogika I*. Olomouc : Hanex, 1999.
- JANIŠ, K., KRAUS, B., VACEK, V. *Kapitoly ze základů pedagogiky*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2004.
- JŮVA, V. sen. a jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1999.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 1997.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené vydání. Praha : Portál, 2001.
- STOJAN, M. *Základní pedagogické kategorie*. Brno : PdF MU, 1998.
- SVOBODOVÁ, J., ŠMAHELOVÁ, B. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno : MSD, 2007.